

Vilhelm Moberg om kungadömet

I en liten skrift, "Därför är jag republikan" (som utgivits på Folket i Bilds förlag för att särskilt nå den socialdemokratiska ungdomen), har Vilhelm Moberg upptagit monarkin till debatt. Moberg har velat skriva en folklig och slagkraftig agitationsskrift, och i stort sett har han lyckats. Det finns åtskilliga förenklningar, överdrifter och skrovligheter i boken; det hade varit önskvärdt att kungens ställning i den parlamentariska demokratin och diskussionen kring dessa frågor blivit mera rejält behandlade. Men Moberg skriver som alltid med kraft och patos, och de saksåk han anför mot det ärftliga kungadömet och för republiken har skärpa och tyngd.

Kungadömet är en anomali i en demokrati, det är självfallet den centrala synpunkten. "Även för de lägsta ämbeten krävs det vissa bestämda meriter, och varje ämbete tillsättes, när lagen följs, genom en tävlan på jämlik fot mellan de sökande... Men själva vårt svenska statskick, den ärftliga monarkin, upphäver jämlikhetsprincipen." Kungen har även under parlamentarismen kvar en viss reell makt, och i kritiska lägen kan just den prestige som han når genom reklamen och publiciteten kring den "över partierna" stående statschefen ge honom ett betydande, kanske avgörande inflytande. Särskilt stannar Moberg vid det fjäsk och det kryperi, den anda av undersåtlighet som frodas under en monarkisk regim och som i Sverige torde vara långt mera framträdande än i de nordiska grannländerna. Vi har många och färskt exempel från de senaste åren: hemlighetsmakeriet kring Haijbyaffären, narraktigheterna vid eriksgatan, Kungafonden, som gör monarken personligen till utdelare av understöd. Trängseln vid ordensutdelningar, kungamiddagar, fester och utställningar där man lyckats få någon kunglig att uppträda visar vilken livskraft snobberiet och serviliteten har i det svenska folkhemmet.

"Det underliga är att praktiskt taget alla socialdemokrater, flertalet liberaler och förmodligen även en del inom andra partier erkänner det principiellt oriktiga i att statens högsta ämbete går i arv. Med allehanda sekundära skäl söker man sedan komma undan det egna förnufts domslut." Dessa ord av riksdagsman Waldemar Svensson ger det väsentliga i situationen. Vilka "sekundära skäl" anføres för kungadömet bibehållande?

Den gamla motiveringen för monarkin — efter de rena vidskepligheterna — nämligen att kungen skulle genom sin ställning fatta helhetens intressen och sålunda företräda själva statsnyttan framförs inte längre i vårt land; den strider alltför direkt mot parlamentarismens och demokratins grundsatser. Men denna komprometterade tankegång har delvis ersatts av andra, mindre uppenbart enfalliga. De enskilda kungarna förklarar ha företrätt speciell statskloshet; det var vanligt att säga så exempelvis om Gustaf V och Oscar II innan deras politiska intriger och blamager blev tillräckligt avslöjade. En rest av de förbrukade illusionerna kommer också fram i talet om något slags mystisk finess, värdighet eller åtminstone konstighet. "Det är något särskilt med kungars mungipor", skämtade Bertil Malmberg i en debatt i våras. Även sådana skämt inkasseras med förtjusning av de kungatrogna. En skribent i Svenska Dagbladet förklarar att kungen alltså är "bärare av ett musikaliskt motiv genom tiderna, oåtkomligt för ord". Sådana

satser är uttryck för en trivial antiintellektualism, men de ger säkert en viss förgyllning åt den underdånighet, som förskaffar hovmäns och ordensnarrars tillvaro ett stänk av andlighet.

En populär "tankegång" av ungefär samma art är den urgamla konservativa, att det är löjligt att bråka om åldriga föreställningar och institutioner; inför dessa skall man i stället anlägga en min av melankoliskt förstående respekt. Det är naivt, ivrigt, ja, rent av obelevat att diskutera Guds existens eller monarkins värde. De mera djupsinniga genomsådardar visserligen dessa ting, men "folket" har ju så mycket glädje av dem, det är ett vanligt sätt att gardera sig. Varför skall vi över huvud ta upp frågor av så ringa vikt, fortsätter man och övergår till att med heta kinder tala om skatter och utnämningar. Bakom denna sistnämnda attityd står i själva verket inte bara konservatismen och det många tusen människor omfattande professionella fjäsket, utan också rädslan för att

saken skall bli politiskt obehaglig. Kan inte fortfarande i en skicklig regi folkets traditionella religiösa och monarkiska känslor användas mot de partier som talar ur skägget? På den linjen fredas statskyrkan, monarkin, alliansfriheten från oroande meningsutbyte: tystnaden eller undvikandet blir de politiska ledarnas taktiska plikt.

Mera realistisk är frågan om inte en republikansk ordning medför stora vanskligheter. Skall vi ha folkval vart fjärde år som i USA, skall vi ha parlamentariska intriger som i Frankrike, det är slitstarka invändningar. I själva verket finns ytterst enkla former för utseende av president; det är tillräckligt att nämna det schweiziska systemet.

Någon aktuell och central fråga kan inte kungadömet i Sverige anses vara, och det är säkerligen inte rimligt att söka göra republikens införande till en förgrundssak. Vad som omedelbart borde kunna vinnas är en begränsning av det kungliga reklamarbetet, en minskning av hovnarreriet — för närvarande livligare än i nästan alla andra monarkier — och en utveckling mot republikansk enkelhet. Men det är också av värde att själva principen dryftas och att en övergång till en mera proper demokrati förberedes. — Moberg har gjort en god insats då han bryter tabut kring dessa ting.